

27 МАРТ 1941 ГОДИНЕ

У најновијој историји југословенских народа 27 март 1941 године заузима посебно значајно место. Тога дана одиграли су се у Југославији важни догађаји, који су њен развитак на линији револуционарног преображаја од капиталистичке у социјалистичку земљу знатно убрзали.

Друштвену садржину и значај мартовских догађаја не можемо разумети ако се претходно не упознамо са спољном и унутрашњом ситуацијом у којој се Југославија нашла уочи тих догађаја.

Друштвена и политичка криза која је у Југославији владала перманентно још од њеног оснивања 1918 године, због врло оштрих класних и националних противречности које су биле карактеристичне за њу као капиталистичку земљу, почела се нарочито заоштравати у годинама пред Други светски рат. То заоштравање дошло је као последица све већег продубљавања јаза који је постојао између најширих народних маса на челу са радничком класом и Комунистичком партијом Југославије, и владајуће југословенске буржоазије и њене реакционарне унутрашње и спољне политике.

У целокупној својој више него двадесетогодишњој владавини у старој Југославији великосрпска владајућа буржоазија, потпомогнута од једног дела буржоазије осталих југословенских земаља, показала се потпуно неспособном да управља судбином земље. Показала се неспособном пре свега да два основна проблема у унутрашњем положају земље са успехом решава. Та два основна и најважнија проблема били су: тежак економски и политички положај радних људи—радничке класе, сељаштва, радне интелигенције и осталих средњих сло-

јева, и национално питање, које је у Југославији настало још од момента њеног формирања у нову државну целину после Првог светског рата. Владајући врхови старе Југославије не само да нису улагали никакве напоре у смислу решавања ових питања, већ су свој опстанак на власти заснивали баш на неограниченој пљачци најширих народних слојева и на најгрубљем националном угњетавању несрпских нација. А услед такве политике несумњиво да је морало да расте стално нерасположење народа са постојећим стањем у земљи, које је у годинама пред Други светски рат добило карактер једног организованог општенонародног опозиционог покрета на челу са радничком класом и Комунистичком партијом.

У својој сталној борби са народом југословенска буржоазија на челу са двором наслањала се увек на реакционарне кругове капиталистичких земаља Западне Европе (најпре на оне у Француској и Енглеској, а онда на оне у Немачкој и Италији). У накнаду за економску и политичку помоћ коју су уживали код западних капиталиста, југословенски властодршци нису презали да најбитније интересе земље и народа продају тим капиталистима, чиме су југословенску привреду и њена природна богатства учинили широким пољем за експлоатацију од стране страног капитала, а националну самосталност земље потпуно зависном од стране капиталистичког иностранства. Ради тога је целокупна историја старе Југославије била обележена политичким и економским робовањем страном капиталу, сталним држањем земље у економској неразвијености и дириговањем спољне и унутрашње политике земље по вољи

разних иностраних капиталистичких клика, које је, дакако, увек ишло на штету најосновнијих интереса југословенских народа. Ова страна ствари је такође била једна од битних компонента формирања народног незадовољства са политиком домаће буржоазије, и оријентисања народних маса према оним друштвено-политичким снагама, које су у свом програму имале не само борбу за економско и национално ослобођење народа, већ и борбу против иностране економске и политичке доминације, а за извојевање потпуне економске и националне независности.

Заоштравање друштвено политичке ситуације у Југославији уочи Другог светског рата управо је и дошло због тога што је владајућа буржоазија на линији издаје најбитнијих интереса земље била пошла корак даље — у правцу свестраног економског и политичког потчињавања Југославије фашистичким силама на челу са Немачком, и то убрзо после доласка Хитлера на власт. У овом смислу нарочито је била карактеристична политика две последње владе: Милана Стојадиновића (од 1935—1938) и Цветковића-Мачека (од 1939—1941 године). Ову оријентацију политике буржоаских влада према осовинским силама условљавала су неколико момента: страх од пораста револуционарног покрета у земљи, опадање политичког утицаја Енглеске и Француске у Европи а јачање утицаја фашистичких сила на челу са Хитлеровом Немачком, као и страх од пораста снага и утицаја Совјетског Савеза.

Нарочито је значајан сервилан и капитулантски став, који су поменути режими показивали према фашистичкој Немачкој, која се тада свим силама трудила да земље Средње и Југоисточне Европе стави под своју доминацију, чинећи их у економском погледу аграрним привеском своје ратне привреде, а у политичком погледу отскочном даском за своје продирање на Исток и напад на Совјетски Савез. Иако нису имале никаквог респекта према независности Југославије и њеном интегритету, фашистичке силе су тежиле да и Југославију, као што су то

учиниле и са Мађарском, Румунијом и Бугарском, мирним путем увуку у Тројни пакт и на тај начин је упрегну у своја ратна кола. За потчињавање Југославије фашисти су употребили сва средства: од мирне економске и политичке пенетрације до грубог политичког притиска и отворених ратних претњи. Југословенска буржоазија у лицу поменутих режима, која је некада била експонент интереса Енглеске и Француске, са јачањем војне и политичке моћи Немачке у Европи, почела је да мења своју оријентацију и да се приближује осовини мислећи да ће кроз једну такву политику моћи да очува некакву своју неутралност у сукобу два империјалистичка табора и да своје коначно опредељивање за један од њих одложи за касније тј. за моменат када се буде могло тачно да зна који ће од њих бити дефинитивни победник у рату.

Међутим, такве планове југословенске буржоазије уништио је развој догађаја, које је форсирала сама ратна политика фашистичке Немачке, која није допуштала колебљиви став ни код једног од својих партнера. Осим тога, у влади Стојадиновића, у лицу самог Стојадиновића, фашистички режими су били нашли свога истомишљеника, коме се била увртела у главу сулуда идеја да игра улогу фашистичког вође у Југославији и који је учинио крупне кораке у јачању истинских пријатељских веза са фашистима и у фашизацији унутрашњег политичког поретка у Југославији. Међутим његове планове омела је Комунистичка партија Југославије, која је још од почетка указала народним масама на сав штетни и издајнички карактер Стојадиновићеве спољне и унутрашње политике и позвала их да ступе у одлучну борбу противу ње. У Резолуцији ЦК КПЈ од децембра 1938 дословно је стајало:

„Уочи претстојеће опасности за Југославију, основна задаћа КПЈ је покренути и организовати све народе Југославије у борбу за одбрану независности и независности земље, против њемачких и талијанских агресора и њихових помагача. Потребан предуслов за остварење те задаће јесте:

обарање прогународне Стојадиновићеве владе и стварање владе националне одбране која ће бити способна организовати одбрану земље и пружити фашистичким агресорима непоколебљив отпор. Руковођена том задаћом влада националне одбране треба да се ослања на радничку класу, на уједињење свих демократских снага и свих здравих националних снага Југославије решена да побољша материјалне и културне животне услове радног народа града и села, да сместа успостави демократске слободе и братске односе међу народима Југославије на основи њихове националне равноправности, да свестрано учврсти пријатељске односе са балканским државама и да подржава пријатељске везе Југославије са свим земљама које су спремне да се боре против њемачког и талијанског фашизма, у првом реду са Совјетским Савезом.“

Под снажним таласом опозиционог антифашистичког покрета који се у Југославији почео стварати још одмах после петомајских избора 1935 и који се под руководством КПЈ и друга Тита развио у значајну друштвену снагу, Стојадиновићев режим је пао убрзо после скупштинских избора од 1938 године. Међутим, одлазак Стојадиновићев није значио и потпун раскид са старим. Видећи да судбином земље не може да управља без контроле народних маса, буржоаска реакција у Југославији чини нови маневар у циљу да разбије јединство буржоаске опозиције и да појача своје снаге у борби против револуционарног радничког покрета на челу са Комунистичком партијом. На тој линији долази до такозваног „народног споразума“ између Цветковића и Мачека, дотадањег вође хрватске буржоаске опозиције који сматра да у све заопштенијим сукобима у земљи треба да напусти свој став опозиционара и да пређе на страну великосрпске реакције, не заборављајући да тај свој потез добро наплати од ове — у корист реакционарне хрватске буржоазије.

Са образовањем владе Цветковић — Мачек настаје још жешћи поход уједињене српско-хрватске-словеначке реакције против револуционарног покрета,

а у спољнополитичком погледу влада чини узалудан покушај да се поново оријентише према Енглеској и Француској, које су тада биле ступиле у рат против Немачке. Међутим, ова оријентација убрзо је напуштена, када је фашистима пошло за руком да покоре Француску и Енглеску избаце са континента. Сада југословенска реакција не види за себе други излаз већ да се прилагоди постојећој ситуацији и да се потпуно определи за наслон на Немачку, још увек уверена да ће на тај начин да сачува неутралност. Она отвара још шира врата продирању немачког капитала у Југословенску привреду, још више се даје маха и слободног деловања разгранатој петој колони и врши још оштрији притисак на револуционарни раднички покрет. Положај радних људи у граду и на селу због реакционарних мера режима постаје све тежи. Извлачење животних намирница из земље у бесцење за снабдевање фашистичких банди, које су започеле Други светски рат, има катастрофалне последице. У земљи влада огромна скупина и несташица. Да се сузбије незадовољство маса, уводе се и најреакционарније мере по угледу на фашистичке савезнике: концентracиони логори и војне радне јединице. Под ударом реакционарних мера владе још више нараста опасност за слободу народа Југославије. Комунистичка партија одмах реагује, стављајући у центар своје пажње борбу за одбрану независности земље, против фашистичке опасности:

„Основно питање наше унутрашње политике данас је, према томе, питање одбране независности државе... Дужност је, дакле, свију свесних радника да буду у првим редовима акције за одбрану земље. Њихова је дужност да заложу све своје снаге како би се створио несаломљиви одбранбени фронт свих народа Југославије и свих оних који воле свој народ и своју земљу, који воле слободу и који не дају немачко-италијанском империјализму да преступи границе државе... Дужност је свакога радника да објашњава масама потребу одбране независности земље, потребу једне демократске спољ-

не политике, учвршћивање фронта угрожених народа, а нарочито савеза са Совјетском унијом, на челу колективне безбедности. Фашистички империјалисти треба да знају да народи Југославије неће дати ни стопу своје земље и да је у тој борби радничка класа готова да поднесе сваке жртве.“¹

Позив који је Комунистичка партија упутила народним масама прихваћен је једнодушно. Радни људи широм земље развили су оштру борбу против реакционарног Цветковић-Мачековог режима. У многобројним акцијама-штрајковима и демонстрацијама они су не само водили борбу за поправак свога угроженог положаја већ и за раскринкавање издајничке спољне политике режима. А кроз све те акције расло је борбено јединство маса у Народном фронту под руководством Комунистичке партије Југославије.

Уплашена због пораста револуционарног покрета маса и да би онемогућила његово даље јачање и ширење влада Цветковић-Мачек крајем 1940 године доноси одлуку да забрани Уједињени раднички синдикални савез Југославије (УРССЈ), преко кога је Комунистичка партија Југославије покретала радничке масе у борбу. Међутим, тај акт владе Партија није дочекала неспремна. Одбори радничког јединства, које је Партија још пре забране синдиката почела стварати по предузећима, сада су на себе примили улогу синдиката. Преко тих одбора поведена је оштра борба против најновијег напада реакције на раднички покрет. Од краја 1940 године, па до мартовских дана 1941, ова борба није престајала већ се све више заоштравала. Буржоазија није била у стању да заустави силан покрет незадовољства који је био захватио масе, у коме је Комунистичка партија Југославије све више јачала своје позиције сузбијајући утицај буржоаске колебаљиве опозиције и социјалдемократа, који су у овој фази борбе поново били нарушили јединство са комунистима, које су на синдикалном плану били створили 1938 године, и сада су заједно са буржоазијом наступали против револуционарног радничког покрета.

Закључење пакта са Хитлером

Док је у земљи трајала оштра борба против реакционарног режима, у свету је увелико беснео Други светски рат. Пошто је на западу покорио Француску и Енглеску војску избацио са континента, Хитлер се окренуо према југоистоку Европе. Октобра 1940 године ушле су немачке трупе у Мађарску и Румунију, после чега су капитулантске владе тих земаља приступиле Тројном пакту. У време док се припремао улазак фашистичких трупа у Бугарску и закључење Пакта и са Бугарском, италијански империјалисти су напали из Албаније Грчку. Рат се све више ширио према Југославији.

Међутим, напад талијанских фашиста на Грчку није текао тако глатко као што су можда они очекивали. Херојска грчка војска не само да им је пружио жестоко отпор, већ их избацила са своје територије и претила је да их најури из Албаније и баци у море. Таква ситуација са италијанском војском у Грчкој дала је повода да се Хитлер умеша директно на Балкану. Рашчишћавање ситуације у том делу Европе наметало се пред њим као нужно с обзиром на његове даље освајачке планове према Совјетском Савезу. Заштита петролејских извора у Румунији од евентуалних напада енглеске авијације са база у Грчкој такође је био разлог за мешање Немаца у рат с Грчком.

У пролеће 1941 године немачке трупе ушле су у Бугарску, а на дан 1 марта исте године Бугарска је приступила Тројном пакту. Ушавши у Бугарску немачке трупе су брзо избиле на бугарско-југословенску границу. Опасност за судбину Југославије је још више нарасла. Немачка је сада отворено поставила питање приступања Југославије Тројном пакту.

Пред само закључење Пакта преко официра Генералштаба југословенске војске потпуковника Милисава Ђ. Перишића вођени су преговори у Атини са претставницима британских снага на Блиском истоку и грчког генералштаба

о заједничком дејству југословенских и енглеских снага за случај да Југославија буде нападнута од Немачке и Италије. Пошто се ти разговори нису завршили никаквим конкретним позитивним резултатима, преговори су прекинути и настављени су касније — за време владе генерала Симовића.² Ови преговори показивали су још увек колебаљив став владајућих кругова, њихову неодлучност на коју страну да се одреде.

После првих разговора у Атини, у Београду се на дан 20 марта састао Крунски савет под председништвом принца Павла, на којој се расправљало о ситуацији Југославије, на којој је донета одлука да Југославија приступи Тројном пакту. Увече истог дана одржана је седница владе Цветковић-Мачек, на којој је председник владе саопштио одлуку Крунског савета. Ту одлуку је изричито подупро потпредседник Влатко Мачек, који је изјавио „да се због унутрашњег и вањског положаја земље сређење односа са Њемачком намеће као неизбјежива и неодгодива потреба“. Са мишљењем др. Мачека се сложио словеначки министар у влади Куловец и још 15 других министара. Само су се томе супроставили три министра у влади: Срђан Будисављевић, Бранко Чубриловић и Михајло Константиновић, који су поднели оставке на свој положај, чиме је изазвана криза владе и ова доведена у немогућност да спроведе одлуку Крунског савета.³

После овога је немачки посланик у Београду фон Херен затражио категорично од председника владе Драгише Цветковића да одлуку Крунског савета о приступању Југославије Тројном пакту спроведе у живот. Међутим, у то време долази до интервенције Черчила и претставника Рузвелтовог у Југославији пуковника Доновена да Југославија не приступа Тројном пакту пошто би то по њу имало тежих последица по завршетку рата, с обзиром да су они уверавали да ће Немачка сигурно изгубити рат.

Међутим, на поновну интервенцију посланика фон Херена, на дан 23 марта је опет одржан један састанак Крунског

савета, на коме је коначно донета одлука о приступању Југославије Тројном Пакту. 24 марта, ноћу, председник владе Цветковић и министар спољних послова Цинцар-Марковић су тајно пошли у Беч, где су, сутрадан, у дворцу Белведере, са претставницима Немачке закључили протокол о приступању Југославије Тројном пакту. Тај „протокол“ гласи:

„Протокол,

који су потписали немачки министар спољних послова фон Рибентроп, талијански министар спољних послова гроф Ђано и јапански посланик Ошима с једне стране, као и југословенски министар председник Цветковић и југословенски министар спољних послова Цинцар-Марковић с друге стране, о приступању Југославије Пакту трију сила од 27 септембра 1940 између Немачке, Италије и Јапана, дословно гласи овако:

Владе Немачке, Италије и Јапана с једне стране, те влада Југославије с друге стране, утврђују по својим потписаним опуномоћеницима ово:

Члан 1.- Југославија приступа Пакту између Немачке, Италије и Јапана, који је потписан у Берлину 27 септембра 1940.

Члан 2.- Уколико у члану 4. Тројног Пакта предвиђене заједничке техничке комисије обрађују питања, која се тичу интереса Југославије, то ће саветовањима комисија бити позиван и претставник Југославије.

Члан 3.- Дословни текст Тројног пакта прикључен је овом протоколу као прилог.

Овај протокол састављен је на немачком, талијанском, јапанском и југословенским језику, при чему сваки текст важи као изворник. Ступа на снагу са даном потписа...“⁴

Потписивање Тројног пакта са осовинским силама било је врхунац и логични завршетак издајничке политике, коју су водили петоколонашки режими. То је значило потпуно подјармљивање југословенских народа, добровољни пристанак Југославије да се уврсти у ред

оних земаља које су се одлучиле да постану обично оруђе у рукама немачко-италијанских империјалиста у њиховој политици рата и поробљавања других народа.

„Пристапање Тројном пакту значило је не само срамну капитулацију и подјармљивање народа Југославије од стране фашистичких империјалиста него и то да све продуктивне па чак и војне снаге и резерве народа Југославије треба да буду мобилисане у оквиру империјалистичких планова осовинских империјалиста... Потписивање Тројног пакта, дакле није било потписивање само смртне пресуде независности народа Југославије у оквиру »новог поретка« фашистичких разбојника, него је значило и то да народи Југославије сами себи затварају пут свога будућег ослобођења, пошто би њихове продуктивне и војне снаге биле употребљене против њихове сопствене слободе, против њихове сопствене будућности.“⁵

Потписивање Тројног пакта од стране Југославије много је развеселило Хитлера и Мусолинија, који су мислили да су сада заувек решили на миран начин један проблем, који их је дуго мучио. Хитлер је био посебно задовољан што ће моћи ефикасно да пружи помоћ својим талијанским савезницима у Грчкој, а да не доведе у опасност десно крило својих армија на дужини од око 350 километара. Још више од тога: Хитлер је био задовољан што је са пристапањем Југославије Тројном пакту читав Балкан и Средња Европа пала у његове руке, одакле је могао да изврши напад на Совјетски савез, а да ни са које стране не угрози слободно наступање својих дивизија.

Међутим, сва ова радост фашиста због једног за њих успешно завршеног посла, показала се ипак као преурањена, јер посао који су били направили са југословенским издајницима, био је ипак само рачун прављен без крчмара. Народне масе и све слободољубиве снаге у Југославији на челу са Комунистичком партијом Југославије нису хтеле прихватити пакт са својим највећим непријатељима и оне су га убрзо одбациле.

Мартовски догађаји

Док је раније стално указивала народу на дубоко ненародни и издајнички карактер спољне политике, коју води режим Цветковић-Мачек, сад када је дефинитивни чин издаје био извршен, Комунистичка партија је позвала народне масе на побуну против тог издајства, за обарање срамног пакта и реакционарне владе која га је без одобрења народа у тајности била закључила. На тај начин је био учињен крај срамним мирним капитулацијама пред дрским фашистичким агресорима, које су ненародни режими Југоисточне Европе били са лакоћом закључивали, омогућавајући агресору да лако повећава своје снаге и да све више насрће на слободу других народа.

Још оног момента када се дознало да су Цветковић и Цинцар-Марковић били кренули у Беч на поклоњење Хитлеру, Покрајински комитет КПЈ за Србију издао је свој историски проглас, који је одмах растурен у Београду и унутрашњости. У том прогласу је стајало:

„Срби! Београде!

Данашња влада спрема издају. За неки дан треба да се потпише Тројни пакт, који значи сигурну и срамну смрт нашој држави, нашој слободи и нашем народу. Први пут у нашој историји треба пред тиранима да клекнемо, да на коленима потонемо у бешчасће и ропство...

Нека свако испуни своју дужност, и злочин који влада припрема биће спречен у последњем тренутку...

Хоћемо владу националне слоге и одбране.

Све за част и слободу! Част и слободу ни зашта!“

Обавештавајући масе о закулисним маневрима владе, Партија је предузимала мере да се издаја спречи. ПК КПЈ је у времену од 24 до 26 марта одржао неколико састанака са Месним комитетом Партије у Београду, на којима је до детаља разрађен план за демонстрације у Београду. А кад се чуло за за-

кључење Пакта, ПК КПЈ за Србију је новим летком позвао народ на улице да се супротстави издаји буржоазије.

Револт народа почео је да избија чим се сазнало да је влада одлучила да закључи Тројни пакт. У многим већим градовима широм Југославије избиле су демонстрације још 24, 25 и 26 марта. У Крагујевцу су први протести почели на дан 24 марта, а масовне народне демонстрације, добро организоване од стране Окружног руководства Партије, одржане су 25 и 26 марта, када је на улице града изашла огромна маса људи од 12.000—15.000. Против пакта, за савез са Совјетском Русијом, против реакционарне политике режима и за демократизацију политичког живота у земљи, говорио је секретар Окружног комитета партије Мијалко Тодоровић.

У току 25 и 26 марта изведене су масовне демонстрације и у другим српским градовима: Нишу, Шапцу, Краљеву, Чачку, Јагодини, Лесковцу, Врању Књажевцу, Великој Плани итд.

У Македонији су демонстрације против пакта почеле такође још 25 марта, када су демонстрирали ђаци скопских школа и грађанство. Демонстрације су се поновиле и 26 марта.

У Црној Гори најпре су избиле демонстрације на Цетињу — 24 марта и настављене су и 25 и 26, када су почеле демонстрације и у осталим црногорским градовима: Подгорици, Колашину, Котору, Берану, Андријевици итд.

У Босни и Херцеговини, Далмацији и Словенији припремане су демонстрације још од 20 марта, када је тамо растуран летак ЦК КПЈ „против капитулације — за пакт о узајамној помоћи са Совјетским Савезом“. У Љубљани су демонстрације студената и антифашиста одржане већ 25 и 26 марта.

У свим овим демонстрацијама одржавани су масовни митинзи на којима је учествовало на хиљаде и десетине хиљада људи и на којима су, пробивши обруч илегалности, по први пут иступали слободно и говорили револуционарни радници, чланови и руководиоци Комунистичке партије Југославије, објашњавајући народу суштину издаје буржоазије, објашњавајући линију Пар-

тије, покрећући и последње слојеве заосталих маса у борбу против реакционарног режима, изазивајући револуцију у мишљењима и код оних који су се дотада клонили Комунистичке партије или су се чак и борили против ње.

„Комунисти су свугде иступали, говорили, објашњавали народу оно што му је и самом било јасно, али о чему је желео да чује поштено, искрену и отворену реч. У многим местима говоре су слушали и официри, па чак и неки команданти гарнизона.“⁶

Најзначајније и најмасовније демонстрације које су одјекнуле не само у нашој јавности већ и у целом свету, одржане су у Београду. Демонстрације су почеле још 26 марта, чим се чуло да је влада закључила срамни пакт са Хитлером. Хиљаде људи је тога дана изашло на улице демонстрирајући под паролом Партије „Доле влада издаје“. Нарочито масовни митинзи одржани су на Славији и на Дорћолу. Код Цветног трга се искупила маса од око 800 омладинаца и антифашиста, којима је говорио омладинац Бата Јанковић, који је касније погинуо као народни херој у Народноослободилачкој борби.

Већ првога дана полиција је била потпуно немоћна у борби против демонстраната. До касно у ноћ град је одјекивао од револуционарних парола „Боље рат него пакт“, „Боље гроб него роб“, „Живела Комунистичка партија Југославије“, „Хоћемо савез са Совјетском Русијом“ итд.

Официрски пуч генерала Симовића

Револуционарно врење, које је у земљи настало као израз незадовољства маса због потписивања пакта, искористила је једна група англофилски расположених виших официра југословенске војске на челу са генералима ваздухопловства Бором Мирковићем и Душаном Симовићем, који су у ноћи од 26 на 27 март извели државни удар: свргли владу Цветковић-Мачек и намесништво принца Павла Карађорђевића, после чега је генерал Симовић прогласио пу-

нолетство краља Петра II и образовао своју владу.

У овом пучу дошле су до изражаја две тенденције: прва, да се спречи даље заштравање политичке кризе која је претила и самом даљем оштанку буржоаске власти у земљи, и друга, да се задовоље тежње онога дела југословенске буржоазије и војске који су због своје нераскидљиве повезаности са англоамеричким империјалистима и њиховом обавештајном службом, тражили отступање од дотадањег профашистичког курса у спољној политици и стављање на страну англоамеричког блока.

О таквом карактеру пуча најбоље се изјаснио сам генерал Симовић у својој изјави за јавност одмах после образовања нове владе.

„У озбиљним данима народ Југославије осетио се онеспокојен начином на који су вођени јавни послови. Неповеће према таквом стању ствари последњих дана манифестовало се са толиком силином, да је претило јавном поретку. Под притиском тога онеспокојеног јавног мишљења дошло је до данашњих промена. За ову узнемиреност нема више разлога када је краљ Петар образовао владу „народне слоге“.⁷

Као што се види, генерал Симовић је сматрао да су основни циљеви његовог пуча постигнути и сви његови напори касније су били усмерени на то да се револуционарно врење у земљи стиша и новоформирана власт консолидује, у коме циљу је он предузео мере да се сва револуционарна иступања маса по сваку цену спречи и онемогући свако заједничко иступање војске и народа.

Међутим, мартовски догађаји су показали да се развитак није зауставио на тежњама пучиста, већ да је он у себи садржавао дубоко прогресивне тежње народних маса да се потпуно раскрсти са политиком продаје независности земље и да се узме курс на спровођење онакве политике какву је предлагала Комунистичка партија Југославије.

Двадесет и седми март је освануо у знаку великог славља због победе народних снага над реакцијом и издајницима основних интереса земље. Најбо-

љи израз дубоког револуционарног расположења маса пружао је тога дана слободољубиви Београд.

Од раног јутра огромне масе радних људи Београда — радници, студенти, ђаци, грађани, остала омладина и жене, чувши за настале промене у земљи, напустили су своја радна места и у организованим и свечано украшеним поворкама, кренули су из свих делова града у правцу његовог центра на Теразијама, са жељом да демонстрирају своје расположење због свргавања владе Цветковић-Мачек која је земљи била нанела велику срамоту потписивањем Тројног пакта. Изражавајући свој гнев према влади и спољним фашистичким агресорима, масе су изражавале своју спремност на борбу за одбрану земље, за савез са Совјетским Савезом, за амнестију политичких осуђеника, за чишћење државног апарата од непријатеља и петоклонаша, за демократизацију земље, за слободу синдикалног и политичког организовања радника, тражећи од нове владе да достојно казни све непријатеље народа и кривце за закључење пакта. О томе су недвосмислено говорили многобројни транспаренти, који су ношени у поворкама, а међу којима се нарочито истицали они са паролама: „Бранићемо земљу“, „Боље рат него пакт“, „Боље гроб него роб“ и тако даље.

Око 10 часова пре подне, огромне масе народа прекриле су тргове пред Народним позориштем и на Теразијама, где је револуционарно расположење достигло врхунац. Зачас су поразбијани излози и демолиране просторије немачких и талијанских путничких бироа и књижара, из којих се за време петоклонашких режима слободно ширио отров фашистичке пропаганде. Гневне масе су сипале речи погрде за немачког и талијанског дипломатског претставника, тражећи њихово најуривање из земље.

Из центра града демонстрације су се муњевитом брзином пренеле и у остале његове делове. Једна већа поворка, крећући се улицом Краљице Марије (сада Улица 27 марта), зауставила се код Техничког факултета, где

Сл. 1 — Теразије на дан 27 марта 1941 године.

је одржан митинг, на коме су говорили Светозар Вукмановић-Темпо и Владо Поповић. Одатле се поворка упутила у улицу Јована Ристића, где се налазило совјетско посланство. Пред зградом посланства масе су тражиле да им говоре совјетски људи, узвикивале паролe „Живео савез са Совјетском Русијом“, „Москва—Београд“ итд. Али се са прозора зграде нико није појављивао, ролетне на прозорима су биле спуштене. Људи у совјетском посланству, спроводећи Стаљинову политику незамерања Хитлеру, нису смели да поздраве оне који су били устали у отворену борбу са фашистима.

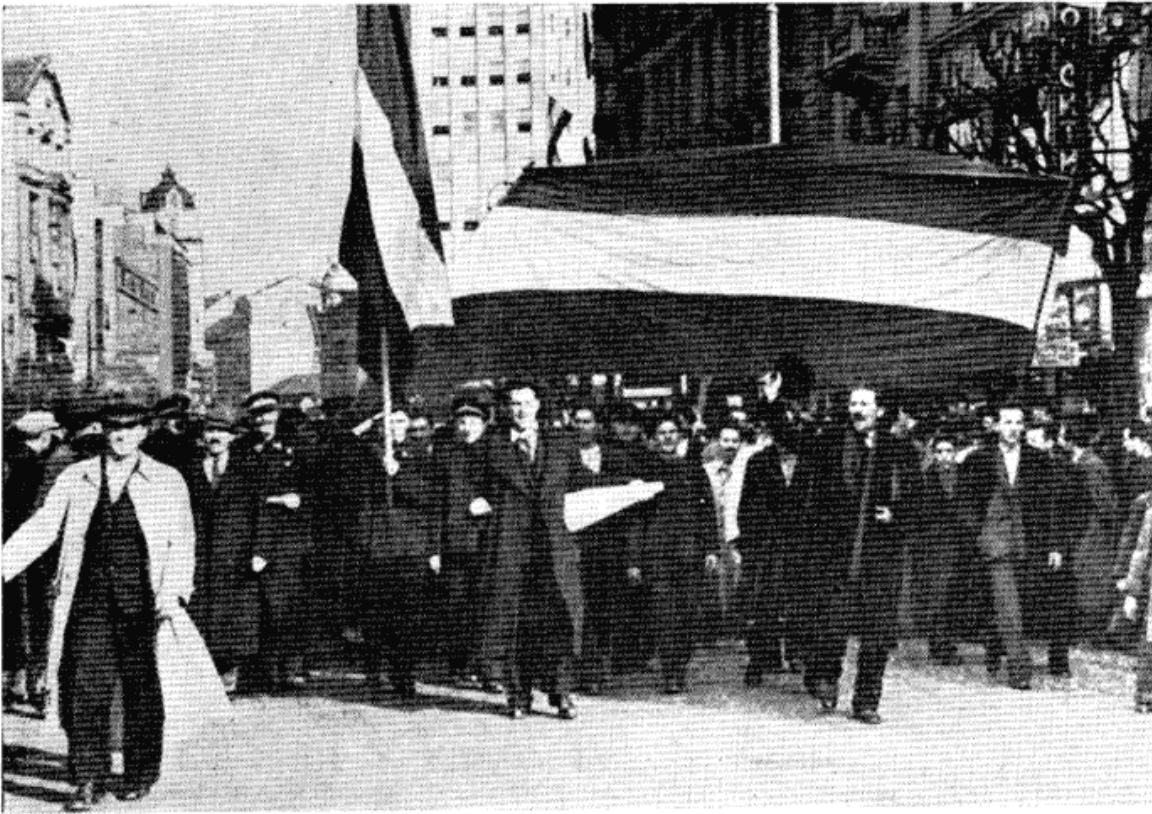
Из улице Јована Ристића демонстрације су се пренеле на трг Славије, где је одржан велики митинг, на коме је говорио секретар Централног комитета СКОЈ-а Иво Лола Рибар, који је свој говор завршио стиховима из познате патриотске песме Ђуре Јакшића *Отаџбини*. Одушевљене масе омладине и

грађана одговориле су му скандирајући „Бранићемо домовину!“

Прожете револуционарним и патриотским расположењем, масе су кренуле Хартвиговом и Александровом улицом и зауставиле се пред Вуковим спомеником, где је одржан још већи митинг у присуству 50 000 људи. На овом митингу говорили су: Цана Бабовић, Раде Кончар, Рифат Бурџевић, Вељко Мићуновић и др. Сима Милошевић.

Ни после овога митинга масе се нису разилазиле кућама, већ су демонстрирајући наставиле да се крећу улицама Београда. Убрзо се маса народа нашла на улици Кнеза Михајла, Васиној, на Студентском тргу и на Калемегдану, где су такође импровизоване говорничке трибине. Изражавајући своје расположење против пакта и за одбрану земље, манифестантима су почели да прилазе и војници.

За све време демонстрација по граду су слободно растурани леци са прогла-

Сл. 2 — Манифестације Београђана на Теразијама 27 марта 1941 године

сом ПК и ЦК КПЈ, који су објашњавали народу значај свргавања издајничке владе Цветковић-Мачек, али је исто тако изражаван захтев да нова влада генерала Симовића покаже своју политику на делу, тј. да задовољи оне захтеве које су масе истицале у демонстрацијама.

Око 10 часова увече одржан је на Каленића Гувну последњи масовни митинг, на коме је, после говора једног претставника Партије, истакнут захтев да се одмах приступи демократизацији земље, да се предузму све потребне мере за њену одбрану, јер је било јасно да ће Југославија после ових догађаја бити нападнута од Немачке. Такође је постављен захтев да се дозволи рад укинутим радничким синдикатима и Комунистичкој партији Југославије, да се најхитније склопи пакт о војној помоћи са Совјетским Савезом.

Да би се започета борба могла организовано наставити и даље, одлучено је да се приступи формирању фабрич-

ких комитета и да се за сутра, 28 марта, закаже велики народни митинг у центру града пред хотелом „Москва“, са кога да се Симовићевој влади упути резолуција са захтевом да се најхитније задовоље захтеви маса, које су оне поставиле у демонстрацијама од 27 марта.

У међувремену је један претставник Партије хитно упућен у Загреб, где су се тада налазили другови Тито, Кардељ и Ранковић, који је члановима ЦК поднео извештај о догађајима у Београду. Двадесет и деветог марта је Тито хитно авионом дошао у Београд, где је одржао један састанак са члановима ЦК и ПК Србије, на коме су донети закључци и смернице о даљем раду и држању Партије.

Предвиђени митинг од 28 марта код „Москве“ није одржан, пошто је то спречила влада генерала Симовића. Будући скрпљена од најразнороднијих елемената, међу којима је било много реакционара а ни једног претставника народа, та влада се брзо раскринкала

Сл. 3 — Са манифестација у Београду 27 марта 1941 године.

у својим правим намерама. Она је одмах окренула леђа народу. Не могавши да добије ефикасну помоћ код Англоамериканаца, она се била оријентисала да не раскида пакт са Хитлером, а да би то спровела у живот, предузела је све мере да спречи свако даље антифашистичко иступање маса. Зато је она примила помоћ старе режимске полиције и жандармерије и уз помоћ војске спречила одржавање митинга на дан 28 марта.

Революционарни штаб, који је у Београду био формиран од стране КПЈ, за руковођење акцијама од 27 марта донео је одлуку да се не сукобљава са одредима владе, избегавајући, у тој ситуацији, непотребно проливање крви. Ову одлуку је накнадно одобрио генерални секретар КПЈ друг Тито.

Тако су протекли догађаји од 27 марта у Београду, — догађаји од историског значаја не само за даље револуционарно збивање у Југославији већ и за читав свет. Тога дана не само да је

први пут пружен озбиљан отпор реакционарним фашистичким снагама у њиховој тежњи за поробљавањем малих народа, већ је наступио преломни момент у револуционарној борби народа Југославије, јер је поверење народних маса одлучно прешло на страну Комунистичке партије Југославије.

Друг Тито, у своме говору поводом прославе празника 27 марта 1945 године у Београду, овако је оценио важност мартовских збивања из 1941.

„27 марта 1941 године извршен је тај преокрет зато, јер је то народ хтио. Није то ствар појединаца, ствар мале групе, то је ствар читавог народа. Без тога не би се могло извршити оно што се извршило. Појединци су учинили оно што је хтела маса, што је хтио народ.

Овај велики празник 27 марта, који улази у историју нашега народа, јесте доказ силне, непоколебљиве воље за независношћу, за својом слободом и за очувањем свог опстанка.“⁸

Оцењујући значај генералског пуча

од 27 марта и дубоко народног прогресивног покрета народних маса под руководством Комунистичке партије Југославије у мартовским догађајима, друг Едвард Кардељ је рекао:

„У таквим условима пуч од 27 марта, разуме се, није могао да остане у оквирима које су му наменили његови зачетници. Као што је и сам био продукт унутрашњих супротности и интензивног врења у масама, то јест, као што је и сам био продукт опште политичке кризе у земљи, тако је чим се појавио морао изазвати нову плиму револуционарног покрета маса. Велике демонстрације које су избиле 27 марта у Београду и другде по Југославији нису биле само подршка обрачуну са политиком Цветковић-Мачек, него су уједно показале да политички активне народне масе, у својој великој већини, више не иду за пароллама ове или оне фракције старих политичких врхова, него да је код њих већ почела преовлађивати политичка линија за коју се борила Комунистичка Партија Југославије. 27 марта је и последњем политичком слепцу морало бити јасно да је у Југославији прошла ера буржоазије и да је руководећа улога прешла на радничку класу и њен најсвеснији део — на Комунистичку партију. (подвукао аутор.)

Такав развој догађаја од 27 марта ударио је печат читавом каснијем политичком развитку у Југославији. Закулисне фигуре мартовског пуча нестале су са историске позорнице, али процес који је тога дана почео, наставио се великом брзином и таквом револуционарном интензивношћу да је доминирао кроз цео Народноослободилачки рат и да се завршио победом социјалистичке револуције у Југославији.

Зато с правом можемо рећи да велике демонстрације од 27 марта 1941 године претстављају првог весника и први корак у револуционарном процесу који је изменио карактер Југославије.⁴⁹

Међутим, догађаји од 27 марта, коликогод да су изражавали тежњу народних маса да се једном за увек обрачунају са елементима издаје у сво-

јој земљи, показали су, исто тако, да демократске снаге народа још нису биле довољно јаке ни организационо спремне да саме преузму још тада власт у своје руке. Само се тако може објаснити што је елементима буржоазије на челу са Симовићем пошло за руком да направе успешан политички компромис са народним масама и да се и даље одрже на власти у Југославији.

»Тада су народне масе Југославије извојевале« прве велике победе над снагама фашистичких империјалиста и над њиховим реакционарним петоклонашким и капитулантским упоришћима... 27 марта 1941 године био је први велики успех дугогодишње борбе народа. Међутим, те снаге, »тај талас био је довољно снажан да сломи капитулантску владу Цветковић-Мачек, али је био још преслаб да би могао да доведе на власт истинске демократске снаге народа.« Процес класне борбе у Југославији дошао је до степена изједначења, равнотеже снага, када буржоазија више нема могућности да насилним путем сломи револуционарни покрет, а »када револуција још нема довољно снаге да нанесе одлучујући удар непријатељу. У томе је класна садржина 27 марта.«¹⁰

Догађаји од 27 марта 1941 године у Југославији деловали су „као гром из ведра неба“ на Хитлера и Мусолинија, јер су им јасно указивали на то да они у Југославију неће моћи да закораче без употребе својих дивизија. Мада влада генерала Симовића није формално укинула Тројни пакт у својој тежњи да не изазива сукоб са фашистима, Хитлер је био чврсто одлучио да Југославију покори силом. Ова одлука га је приморала да одложи свој напад на Совјетски Савез за неколико недеља, које су се касније показале тако значајне за коначни исход рата са Русијом.

Напад фашиста на Југославију 6 априла 1941 године и брзи слом југословенске војске показали су неспособност владе генерала Симовића да организује ефикасну одбрану земље, као и катастрофалне последице деловања разорне пете колоне у врховима југословенске војске. Југославија је била прегажена за свега 12 дана. У тим данима

југословенска војска пружила је озбиљнији отпор непријатељу само на оним секторима на којима су комунисти, у заједници са осталим патриотским елементима, успели да организују снаге за борбу против нападача.

Изгледало је да је фашистима ипак успело да велико дело народне борбе из мартовских дана 1941 године пониште. Али то није било тачно. Оно што

се тада родило и оформило као трајна тековина—јединство маса и партије — преживело је срећно априлску катастрофу и убрзо је почело да доноси нове плодове — кад је Партија позвала југословенске народе у одлучни бој за истеривање окупатора из наше земље и за коначно свргавање с власти издајничких клика, а за отварање пута социјалистичком развоју у Југославији.

И А П О М Е Н Е

¹ „Независност Југославије у опасности“, објављено у *Пролетеру* бр. 1, од маја 1939 године, а прештампано у *Комунисту* бр. 2 од 1947.

² Према извештају потпуковника Милисава Ђ. Перишића, југословенског делегата на преговорима, који је он дао Генералштабу ЈНА 30 августа 1946.

³ Податак узет из књиге Ферда Чулиновића, *Слом старе Југославије* 133.

⁴ *Исто дело*, 134/135.

⁵ Едвард Кардељ: „27 март“ — *Пут нове Југославије*, 269—270.

⁶ *Политика* од 26 марта 1951 године.

⁷ Из изјаве генерала Симовића од 27 марта 1941 године. Цитирано по књизи др. Ивана Рибара, *Политички записи*, IV, 211.

⁸ Тито у говору на прослави 27 марта у Београду 1945 године. — *Борба* од 28 марта 1945.

⁹ Едвард Кардељ, „Десет година народне револуције у Југославији“, *Комунист* бр. 2—3 за март—мај 1951.

¹⁰ Данило Лекић, „О почетку оружаног устанка у Југославији“, *Комунист* бр. 4—5 за јули—септембар 1951.

LE 27 MARS 1941

Џ. DJURDJEVIĆ

Le 27 mars 1941 est date d'une importance particulière de la plus récente histoire des peuples yougoslaves. Ce jour-là, se déroulèrent en Yougoslavie des événements importants qui précipitèrent son développement dans le sens de sa transformation révolutionnaire de pays capitaliste en pays socialiste.

Au cours des vingt et quelques années où la bourgeoisie des autres pays yougoslaves avait tenu les rênes du gouvernement dans l'ancienne Yougoslavie, elle s'était montrée tout à fait incapable de diriger la destinée du pays. Avant tout, elle s'était montrée incapable de résoudre avec succès deux problèmes fondamentaux intérieurs du pays. L'un de ces problèmes était celui que posait la pénible situation économique et politique des travailleurs — classe ouvrière,

paysans, travailleurs intellectuels et classes moyennes — et l'autre, celui de la question nationale, problème qui s'était posé dès le moment de la formation du nouvel Etat yougoslave au lendemain de la Première Guerre Mondiale. Les cercles dirigeants de l'époque non seulement ne firent aucun effort dans le but de résoudre ces questions, mais, pour s'assurer le pouvoir, ils assirent leur politique sur un régime d'exploitation sans bornes des larges couches sociales et de la plus brutale oppression au point de vue national de l'élément non serbe de la population. Par suite d'une telle politique, le mécontentement du peuple provoqué par la situation qui régnait dans le pays devait nécessairement aller en augmentant pour revêtir, dans les années qui précédèrent la Seconde Guerre Mondiale, le caractère d'un

mouvement d'opposition général et organisé à la tête duquel se trouvaient la classe ouvrière et le Parti Communiste.

A la veille de la guerre la situation sociale et politique s'était envenimée justement pour la raison que la bourgeoisie au pouvoir venait de faire un pas de plus en avant sur le chemin de la trahison des intérêts primordiaux du pays, dans le sens de son asservissement économique et politique de plus en plus complet aux puissances fascistes avec l'Allemagne à leur tête, politique qui était contraire aux intérêts du peuple et qui fut inaugurée peu après qu'Hitler eut pris le pouvoir.

Il faut souligner en particulier l'attitude servile et lâche que les régimes au pouvoir en Yougoslavie eurent à l'égard de l'Allemagne nazie qui, à ce moment, mettait tous ses efforts à asservir les pays d'Europe centrale et sud-orientale, en en faisant, au point de vue économique, le complément agraire de l'économie de guerre allemande et, au point de vue politique, le tremplin pour la pénétration vers l'Orient et pour attaquer l'URSS. Bien que méprisantes de l'indépendance de la Yougoslavie et de son intégrité, les puissances fascistes cherchaient à entraîner la Yougoslavie, par des moyens « pacifiques », dans le Pacte tripartite, comme elles l'avaient fait pour la Hongrie, la Roumanie et la Bulgarie, et, ce faisant, de l'atteler à sa machine de guerre.

La bourgeoisie yougoslave dont les régimes au pouvoir étaient l'expression et qui s'était faite, auparavant, représentant des intérêts de l'Angleterre et de la France, influencée par le renforcement de la puissance militaire et politique de l'Allemagne en Europe, changea son orientation pour se rapprocher de l'Axe. Toutefois, ces plans de la bourgeoisie yougoslave furent déjoués par les événements, que la politique agressive de l'Allemagne nazie précipita. En outre, les régimes fascistes avaient trouvé dans le gouvernement de Stojadinović et en la personnalité de Stojadinović lui-même un homme qui partageait entièrement leur façon de voir; il s'était mis en effet en tête l'idée folle qu'il était appelé à jouer en Yougoslavie le rôle de chef fasciste et avait donné tous ses soins à créer des liens d'amitié véritable avec les fascistes et à organiser le régime intérieur du pays à la manière fasciste. Ce-

pendant, tous ses plans furent mis en échec par le Parti Communiste de Yougoslavie qui, dès le début, avait fait apparaître aux yeux des masses populaires, combien était fatale au pays la politique intérieure et extérieure de Stojadinović, et les avait conviés à la lutte décisive contre cette politique.

La formation du gouvernement Cvetković—Maček marque l'offensive de plus en plus violente des forces unies de la réaction serbe, croate et slovène contre le mouvement révolutionnaire. La réaction yougoslave ne voit pour elle d'autre issue que de s'adapter à la situation et de se rallier complètement à une politique d'appui sur l'Allemagne.

La situation des travailleurs en ville et à la campagne devient de plus en plus difficile en raison des mesures réactionnaires prises par le régime. Celle qui consiste à faire sortir les produits alimentaires du pays à des prix dérisoires pour approvisionner les bandes fascistes qui ont commencé la Seconde Guerre Mondiale, a des conséquences catastrophiques. La cherté de la vie est grande; il y a pénurie de vivres. Pour étouffer le mécontentement des masses, on introduit les plus réactionnaires des mesures à l'instar de ce qui se fait chez les « alliés » fascistes: on forme des camps de concentration et des unités militarisées de travail. Exposée aux coups des mesures réactionnaires du gouvernement, la liberté des peuples yougoslaves est de plus en plus en danger. Le Parti Communiste réagit aussitôt en mettant au centre de son attention la lutte pour la défense de l'indépendance du pays contre le danger fasciste.

L'appel lancé par le Parti Communiste aux masses populaires est accueilli de façon unanime. D'un bout à l'autre du pays, les travailleurs engagent une lutte ardente contre le régime réactionnaire Cvetković—Maček. Au cours de nombreuses actions, grèves et manifestations, ils ont mené la lutte non seulement pour que soit rendue meilleure leur situation menacée, mais encore pour démasquer la politique de trahison du régime.

Effrayé par les proportions prises par le mouvement révolutionnaire des masses et afin d'empêcher ce mouvement de se renforcer et de s'étendre, le gouvernement Cvetković—Maček prend la décision d'interdire la Fédération des Syndicats Ouvriers Yougosla-

ves (URSSJ) par l'intermédiaire duquel le Parti Communiste de Yougoslavie avait lancé les masses ouvrières dans le combat. Toutefois cette mesure du gouvernement ne prit pas le Parti par surprise.

Tandis que dans le pays la lutte était sévère contre le régime réactionnaire, la Seconde Guerre Mondiale déjà battait son plein. A l'ouest, après avoir soumis la France et rejeté l'Angleterre hors du continent, Hitler se tournait vers l'Europe sud-orientale. En octobre 1940, les troupes allemandes entraient en Hongrie et en Roumanie, sur quoi les gouvernements capitulards de ces pays adhèrent au Pacte Tripartite. Au moment où se préparait l'entrée des troupes fascistes en Bulgarie et la conclusion du Pacte avec la Bulgarie, les impérialistes italiens attaquèrent la Grèce par l'Albanie. La guerre s'approchait de plus en plus de la Yougoslavie.

Au printemps 1941 les troupes allemandes entrèrent en Bulgarie; le 27 Mars de la même année, la Bulgarie adhéra au Pacte Tripartite. Une fois entrées en Bulgarie, les troupes allemandes parvinrent rapidement à la frontière bulgare-yougoslave. La Yougoslavie était de plus en plus menacée. A présent l'Allemagne posait tout à fait ouvertement la question de l'adhésion de la Yougoslavie au Pacte.

Le 20 Mars 1941, le Conseil de la Couronne s'était réuni à Belgrade sous la présidence du prince Paul. On y discuta de la situation de la Yougoslavie et la décision fut prise d'adhérer au Pacte. Le soir du même jour, il y eut séance du cabinet Cvetković—Maček et le président du Conseil y communiqua la décision du Conseil de la Couronne. Le vice-président du Conseil Vlatko Maček appuya formellement la décision en déclarant »qu'en raison de la situation intérieure et extérieure du pays, il était indispensable de régler sans tarder les relations avec l'Allemagne«. Le ministre slovène Kulovec et 15 autres ministres furent du même avis que le Dr. Maček. Trois ministres seulement: Srdjan Budisavljević, Branko Čubrilović et Mihajlo Konstantinović s'y opposèrent. Ils donnèrent leur démission; la crise gouvernementale qui s'ensuivit empêcha le gouvernement de mettre à exécution la décision du Conseil de la Couronne.

Ceci amena le ministre d'Allemagne à

Belgrade, von Herren, à insister catégoriquement auprès de Dragiša Cvetković, président du Conseil pour que soit mise en application la décision du Conseil de la Couronne de faire adhérer la Yougoslavie au Pacte Tripartite. A ce moment, Churchill et le représentant de Roosevelt en Yougoslavie, le colonel Donovan, interviennent pour que le gouvernement yougoslave abandonne ce projet. Cependant, sur une seconde intervention du ministre von Herren, il y a le 23 Mars de nouveau Conseil de la Couronne et la décision y est prise d'adhérer au Pacte Tripartite.

Hitler et Mussolini en furent très contents, car ils s'imaginaient qu'ils venaient ainsi de régler »pacifiquement« une fois pour toutes un problème qui les troublait depuis longtemps. Hitler en était particulièrement satisfait étant donné que par l'adhésion de la Yougoslavie il obtenait pratiquement le contrôle de toute la région balkanique et de l'Europe centrale, positions à partir desquelles il était à présent à même d'attaquer l'Union Soviétique.

Les masses populaires yougoslaves et toutes les forces du pays éprises de liberté à la tête desquelles se trouvait le Parti Communiste de Yougoslavie ne pouvaient et ne voulaient admettre l'alliance avec leur pire ennemi et elles ne tardèrent pas à la rejeter. Le Parti Communiste invita les masses populaires à la révolte contre la trahison, pour la dénonciation du pacte infâme et pour renverser le gouvernement réactionnaire qui l'avait conclu à l'insu et sans l'approbation du peuple.

Des manifestations eurent lieu dans nombre de villes de la Yougoslavie: à Belgrade, Čačak, Kragujevac, Šabac, Valjevo, Jagodina, Vranje, etc., ainsi que dans tous les centres importants de la Slovénie, du Monténégro, de la Bosnie et Herzégovine, de la Dalmatie et de la Croatie. Des milliers et des dizaines de milliers de personnes participèrent à ces manifestations où, sortis pour la première fois de la clandestinité, prirent librement la parole des militants révolutionnaires, des membres et des dirigeants du Parti Communiste de Yougoslavie, qui, en lui indiquant la ligne de conduite suivie par le Parti expliquèrent au peuple en quoi consistait la trahison de la bourgeoisie. Ils parvinrent ainsi à attirer dans la

lutte contre le régime réactionnaire même les éléments peu avancés qui jusque là étaient restés en dehors du mouvement et à déclencher un revirement d'opinion même auprès de ceux qui auparavant évitaient d'approcher le Parti Communiste ou allaient même jusqu'à le combattre.

Parmi toutes ces manifestations, celles qui eurent lieu à Belgrade furent les plus grandioses et les plus importantes. Elles eurent de vastes répercussions non seulement dans le pays, mais dans le monde entier. Ces manifestations commencèrent le 26 mars sur la place nommée Slavija et en d'autres points de la ville, dès que l'on apprit que le gouvernement avait signé le pacte qui devait faire de la Yougoslavie le satellite d'Hitler. Ce jour là des milliers de gens défilèrent dans les rues unis autour du mot d'ordre lancé par le Parti: «A bas le gouvernement de la trahison!»

Le lendemain, le 27 mars, les manifestations qui se déroulaient à Belgrade atteignirent leur point culminant. Des dizaines de milliers de prolétaires, de jeunes et d'autres habitants de Belgrade tinrent les plus grandes réunions politiques libres qu'on ait jamais vu dans la période d'avant guerre. A ces meetings, dans les discours prononcés par des militants communistes, dans les mots d'ordre et sur les écritaux où on lisait «Mieux vaut la guerre que le pacte!», «Mieux vaut mourir que d'être esclave!», dans la proclamation du Comité Régional du Parti pour la Serbie, était formulée la ligne de conduite adoptée par le Parti Communiste visant à réaliser une ferme union des masses dans leur lutte pour les droits démocratiques, pour l'égalité entre les peuples, pour l'armée au service du peuple, contre les tractations avec les puissances de l'Axe, pour l'alliance avec l'Union Soviétique, etc.

Cette effervescence révolutionnaire issue de la réaction populaire et du mécontentement des masses en raison de la signature du pacte, fut mise à profit par un groupe d'officiers supérieurs englophiles de l'armée yougoslave, dont les chefs étaient les généraux d'aviation Bora Mirković et Dušan Simović. Dans la nuit du 26 au 27 mars, ce groupe effectua un coup d'Etat, qui devait emporter le gouvernement de Dragiša Cvetković, ainsi que la régence de Paul Karađorđević. Le général Simović proclama le

roi Pierre II majeur et forma son gouvernement.

Cependant les événements qui s'étaient déroulés en ces journées de mars 1941 et qui exprimaient les aspirations profondes des masses populaires vers le progrès et leur volonté d'en couper court une fois pour toutes avec une politique consistant à faire commerce de l'indépendance du pays et pour que suit suivie une politique conforme à celle proposée par le Parti Communiste de Yougoslavie, laissait présager d'un développement qui devait nécessairement aller au delà des buts dont se réclamaient ceux qui avaient fait le coup d'État.

Les grandes manifestations qui éclatèrent le 27 mars à Belgrade et dans les autres villes de Yougoslavie ne représentaient pas seulement un appui à une politique tendant à liquider le régime Cvetković—Maček, mais témoignaient aussi du fait que les masses populaires actives, dans leur grande majorité, ne suivaient plus les mots d'ordre de telle ou telle autre fraction de la vieille direction politique de la bourgeoisie et qu'elles adoptaient de plus en plus la ligne de conduite mise en avant par le Parti Communiste de Yougoslavie. «Le 27 mars même ceux qui ne voyaient pas loin en politique avaient pu comprendre que le règne de la bourgeoisie était révolu et que le rôle dirigeant était passé entre les mains de la classe ouvrière et de sa fraction la plus consciente, du Parti Communiste».

Les événements du 27 mars 1941 ont été comme un coup de foudre pour Hitler et Mussolini qui, tous deux, venaient de comprendre qu'ils n'arriveraient pas à pénétrer en Yougoslavie sans faire appel à leurs armées.

C'est pourquoi nous pouvons dire avec raison que les grandes manifestations du 27 mars 1941 étaient le premier signe précurseur et le premier pas du processus révolutionnaire qui bientôt devait bouleverser l'état de choses régnant en Yougoslavie.

Illustrations dans le texte:

Fig. 1 — Place de «Terazije» le 27 mars 1941.

Fig. 2 — Manifestations des Belgradois sur la place de «Terazije» le 27 mars 1941.

Fig. 3 — Vue des manifestations du 27 mars 1941 à Beograd.